

A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS MAI DILEMMÁI

Moszkvában tartották ez év október 3-tól 6-ig a választottbíráskodással foglalkozó IV. Nemzetközi Kongresszust. A mintegy 500 résztvevő négy napig tartó eszmecsereje számos problémát és megoldási lehetőséget vetett fel, és egyben meggyőzően igazolta a külkereskedelmi választottbíráskodás egyre növekvő jelentőségét.

Hogy egy rövid átfogó képet alkothassunk a kongresszusról, először is a vitaanyagokat kell megemlítenünk. A négynapos tanácskozások kiindulópontját és egyben gerincét 12 beszámoló és mintegy 50 írott közlemény képezte. Az alaptémával (*Választottbíráskodás és nemzetközi együttműködés az ipari, tudományos és technikai fejlődésben*) három beszámoló foglalkozott: E. Minoli, Olaszország, N. Krishnamurthi, India és S. Bratus, Szovjetunió beszámolóí. C. Dunshee de Abranches, Brazília, H. Strohbach, NDK és H. Stumpf, NSZK beszámolóinak címe *Választottbíráskodás és a tudományos kutatómunkával, találmányokkal és know-how-al foglalkozó szerződések*. Külön beszámolók foglalkoztak még a következő témákkal: *A választottbírák és tanácsadó mérnökök szerepe az építkezési szerződésekkel kapcsolatban* (M. Pearson, Nagybritannia); *Választottbíráskodás és a teljesítés technikai ellenőrzése a nemzetközi ipari vállalkozásokkal foglalkozó szerződések területén* (L. Kopelmanas, Svájc); *A nagy építkezési vállalkozásokban felmerülő viták választottbíráskodás által való rendezése* (S. Stern, Egyesült Államok); *A választottbírási eljárás problémái olyan vitákban, melyek ipari, tudományos és technikai együttműködéssel foglalkozó szerződések kapcsán jelentkeznek* (E. Kamenov, Bulgária); *Választottbíráskodás és a szerződés biztosítása* (F. Eisemann, Franciaország); *Választottbíráskodás és az ipari szerelésekkel és műszaki szolgálattal foglalkozó szerződések* (I. Rucareanu, Románia).

Az írásban betervezett közlemények közül a jugoszláv résztvevők dolgozatait említjük meg: S. Cigoj, *Választottbíráskodási záradék a hajóselismervényben*; V. Kapor, *Néhány probléma a választottbíráskodás kikötésével kapcsolatban*; Várady T., *Technikai ellenőrzés és szakértői vizsgálat a nemzetközi külkereskedelmi választottbíráskodás intézményesítésének folyamataiban*.

A Negyedik Kongresszus első szembeötlő jellegzetessége, hogy a választottbíráskodás egy sajátos alkalmazási területére, nem pedig egy általános elvi kérdésre irányítja figyelmünket, amint azt az előző kongresszusok tették. A központi probléma kétségtelenül időszerű, mai probléma és időszerűségről tesznek bizonyosságot a hozzáállások is. Két alapvető közeledési módot különböztethettünk meg a nemzetközi technikai és tudományos együttműködéshez fűződő választottbíráskodással kapcsolatos kérdésekhez. Egyesek azt igyekeztek megállapítani, hogy a választottbíráskodás alapvető tulajdonságai és előnyei – különösképpen a formamentesség, gyorsaság, alkalmasság kompromisszumos megoldások

találására — mennyire jutnak kifejezésre, mennyire érvényesülhetnek a közös műszaki vállalkozások és beruházások területén. Mások az e területen felmerülő sajátos nehézségeket vizsgálták, és a választottbíráskodás alkalmazkodási képességét.

A vita keresztmetszetének megjelölésekor fontos arra is rámutatni, hogy a kérdések gyűjtőpontjában helyet kaptak és szintézist kerestek azok az érdekek, melyek jelen vannak a műszaki és tudományos együttműködésben és beruházási vállalkozásokban: a fejlődő és fejlett országok érdekei, a vállalkozó, illetve annak a közösségnek az érdekei, ahol a vállalkozás történik. Ezek az érdekek mellett, melyeket az alapvető gazdasági viszony határoz meg és melyek tükröződnek a választottbíráskodás problematikájában is, egyre határozottabban mutatkozik a fejtegetések során egy harmadik érdek is — az intézményesedő és egyre terebélyesedő választottbíráskodás saját érdekei, mely igyekszik még tovább fejlődni, még több jelentőséget nyerni.

A kongresszus konkrét tárgyköre igen szerteágazó volt, ami erénye, de egyben hiányossága is az összejövetelnek. Erénye azért, mert így 36 ország jelenlévő képviselői igen sok hasznos információt közölhettek és hallhattak; hátránya azért, mert többhelyütt elmaradt a gondolatok és nézetek szembesítése. Különösen sok és sokféle kérdést vetnek fel a közlemények, ami részben azzal is magyarázható, hogy a beszámolókat nem jutottak el a kongresszus kezdete előtt a résztvevőkhöz, csak a címek voltak ismertek és ezek nem voltak képesek egyöntetűbb témakört biztosítani.

Amellett, hogy igyekeztünk a vitának egy egészen általános jellemzését adni, példaként kiragadunk néhányat a felmerült témákból.

Az építkezési vállalkozásoknak, közös beruházásoknak, tudományos és műszaki együttműködésnek egyik azonnal szembeötlő és lényeges eleme, hogy minden esetben egy hosszabb időt igénylő folyamatról van szó. Ez a tény kihatással van a választottbíráskodás körülményeire is. Kopelmanas rámutatott arra, hogy az építkezés időtartama igen megnehezíti az átvétel után a hibák eredetének a megállapítását. Időt vesz igénybe a megfelelő szakértő megtalálása és kinevezése is. Eisemann viszont azt emelte ki, hogy a vállalkozások időtartama — egyéb elemek mellett — hozzájárul a kockázat növeléséhez, aminek következtében roppant fontosságot nyernek a különböző kezességi és szavatossági záradékok. Javasolja, hogy a kezesség konstruálásánál vegyék igénybe a választottbíráskodást, olyképpen, hogy a választottbírói döntés hasonló szerepet játsszon, mint a megfelelő okmányok az okmányos akkreditívnál. (E nézet egyébként igen sok vitát és bírálatot is váltott ki.)

Sok szó esett a titoktartás szükségességéről is. Stern például — az építkezési vállalatok gyakorlatában szerzett tapasztalatokra hivatkozva — azt hangsúlyozta, hogy a választottbírói eljárás titkossága nem tényleges, csak misztifikált követelmény; hogy sokkal fontosabb szempont a jogbiztonság, mely elképzelhetetlen, ha ismeretlen marad a választottbírói gyakorlat, és így nem képesek tájékozódni sem a felek, sem a bírák egy újabb ügyben. Ezzel szemben Stumpf azt fejtette ki, hogy a know-how, vagy szabadalmakkal foglalkozó ügyekben pontosan a titoktartás az a tényező, mely előnyben részesíti a választottbírásgot a rendes bíróságokkal szemben.

Többen hangsúlyozták a szakértők megnövekedett szerepét a műszaki kooperációból származó vitákban. Több esetben választottbíráshoz hasonló technikai döntőszervek létesülnek, melyeknek státusa és szerepköre még meghatározásra vár, és felülvizsgálást igényel a szakértők szerepe a szokványos választottbírói eljárásban is.

Sorolhatnánk tovább a négynapos vitában felmerülő részletproblémákat, ez azonban meghaladná egy rövid ismertető kereteit. E néhány példa is bizonyítja azonban, hogy a résztvevők érdeklődése elsősorban egészen konkrét és a jelen pillanatban igen fontos dilemmák felé fordult. Mindvégig jelen volt az az igyekvés, hogy olyan megoldások alakuljanak ki, melyek fenntartják és továbbfejlesztik a választottbíráskodás elismerten pozitív szerepét az újonnan felmerülő és egyre összetettebb jogviták területén is, hogy a

jogszabályok nyomon kövessék a technikai fejlődést — és ezzel tovább növekedjen a választottbíráskodás jelentősége. Ez a törekvés indokolttá teszi azt a megállapítást, hogy a IV. Nemzetközi Kongresszus egy lépést jelent előre azon az úton, melyet szépen fogalmaz meg beszámolójában Minoli, aki a kongresszus előtt egy tragikus szerencsétlenségben életét vesztette:

»Korunk egyik pozitív tendenciája egy egyre növekvő hajlandóság, hogy különböző nemzetek, kultúrák és civilizációk együttműködjenek az ipari, technikai és tudományos fejlődés érdekében. Egyre terjed az a tudat, hogy ugyanazon az úrhajón vagyunk, és hogy sorsunk, fennmaradásunk és jólétiünk egyre inkább összefügg. Innen származik az a meggyőződés, hogy minden egyes nemzet haladása a tudás és a jólét terén, végeredményben az összes többi nemzetek javára szolgál.«